

JOHANNES POOT, 1892-1976

DOOR IR. J. A.C. TILLEMA

HET na-oorlogse Rotterdam placht zijn licht niet onder de korenmaat te zetten. Wie z'n handel moest herstellen, z'n winkel, kantoor of fabriek herbouwen, z'n schepen weer laten varen, z'n pakhuizen vullen, wijdde zich aan die bezigheden met wel eens wat luidruchtige, maar zeker niet onbegrijpelijke opwinding. Elke wederopbouw dag bracht telkenjare nieuwe records aan 't licht en noopte de redenaars zich wederom, en soms nogal overmoedig, fier op de borst te slaan, de journalisten om exuberant proza te doen drukken. En men vergat wel eens – voldaan door de wetenschap dat Rotterdam achtereenvolgens zowel Londen als New-York 'passeerde' – dat dit toch alleen maar de tonnage gold en dat die steden hun belangrijkheid niet alléén aan hun havens dankten . . .

In elk geval werd langzaam, maar onweerstaanbaar, de na het puinruimen zo troosteloze vlakte volgebouwd. De stad ging daveren van ongeremde activiteit; heimachines, bulldozers en betonmolens trokken er binnen, maar in haar midden stond de afgetakelde ruïne van het monument dat eens haar waar geestelijk hart was geweest, de St. Laurenskerk, de St. Laurenstoren.

Het barbaarse geweld had dit bouwwerk uiteraard niet gespaard; bommenwerpers zijn nooit erg kieskeurig – vroeger niet en nu niet – bij het zoeken naar hun doelen en tonen voor geestelijke waarden veelal weinig begrip. Zo gaat dat in een oorlog.

Ik wil nu, in verband met deze herdenking, in het bijzonder over de toren spreken, eigendom van de burgerlijke overheid, maar voor kerk en toren deed zich na de bevrijding hetzelfde probleem voor: kan aan herstel worden gedacht, of zullen we de zwaar geschonden muren en kolommen maar radicaal afbreken en een nieuwe, een moderne kerk, met eventueel een nieuwe, een moderne toren bouwen? Besloten werd – de hemel zij gedankt – tot restauratie, al waren er die met nadruk afbraak propageerden; deze waren dan, zoals men dat noemt, de progressieve geesten . . .

In het Rotterdam van die dagen leefde en werkte al sinds

jaren een man, die bij de herbouw een zeer belangrijke rol zou gaan spelen, de architect Johannes Poot. Geboren op 8 september 1892 te 's Gravenhage, had hij in zijn jeugd aldaar de ambachtsschool en de Academie van Beeldende Kunsten (waaraan hij als leraar later nog avondonderwijs zou geven) bezocht en de acte Middelbaar Tekenen behaald. Hij werkte op verschillende architectenbureaus – o.a. omstreeks 1912 op dat voor de bouw van het Vredespaleis, onder leiding van prof. ir. J. A. G. van der Steur – bij de P.T.T. en bij Gemeentewerken van 's Gravenhage. In 1921 werd hij als architect verbonden aan de dienst van Gemeentewerken in onze stad en in de periode, waarover ik nu spreek, was hij hoofdarchitect geworden en chef van de afdeling Bouwkunde. Men, de 'grote men' die zich na 1945 zo vehement en zonder omzien weerde, wist weinig van hem af. Poot was een stille man, in het kostelijk bezit van een verfijnde geest en een kleine vleug van weldadige ironie, naast een groot vakmanschap. Hij moest qualitate qua bij de uitoefening van zijn beroep letterlijk wel aan de weg timmeren, maar wist met veel ingetogen beleid zijn persoonlijkheid altijd te doen schuilgaan achter wat hij tot stand bracht of liet brengen, er kennelijk geen prijs op stellend zich met aplomb den volke te presenteren. Maar hij kende zijn toren . . .

In 1935 was immers van gemeentewege onder zijn leiding reeds begonnen met de restauratie van die vooral in de 19de eeuw nogal gemaltraiteerde toren en toen in 1940 de verwoesters kwamen, stond dit 'teken' der stad nog door een zware houten steiger omgeven, een brandhaard bij uitnemendheid. Wat daarna bleef was de bakstenen kern met wat brokkels zandsteen en de min of meer gespaarde bovenste geleding, omdat de steiger bij het bombardement al niet meer zo hoog reikte. Aan wie kon een tweede restauratie met meer vertrouwen worden opgedragen dan aan Poot, die met elk detail bekend was?

Hij zette zich opnieuw aan de arbeid. Op 18 mei 1947 werd de bouw van een stalen steiger aangevat en het jaar daarop kon het eigenlijke werk beginnen: het zorgvuldig wegnemen van wat verwoest en onbruikbaar was, het niet minder zorgvuldig tekenen, hakken en metselen van de nieuwe, op de oude vormen geënte bekleding, binnen en buiten. Het werd een werk van vele jaren, werk dat in volledig samengaan moest geschieden met ar-

chitect Meischke, die de kerk voor zijn rekening kreeg (zie Rott. Jaarboekje 1967). Tot Poot op 1 oktober 1957 de dienst met pensioen moest verlaten, terwijl de restauratie nog lang niet gereed was. In mijn gedachten bestond er voor de resterende bouwperiode toen maar één oplossing: het zou Poot en niemand anders kunnen zijn, die het herstel zou moeten voltooien. Het ging er alleen maar om daarvan ook het gemeentebestuur te overtuigen en ik ben nog altijd dankbaar dat dit uiteindelijk mocht gelukken en dat Poot, telkenmale voor één jaar, maar ieder jaar opnieuw herhaald en bepleit, tot adviseur ten behoeve van de torenbouw werd benoemd – een exceptioneel ambtelijk gebeuren. Hij had toen uiteraard niet meer de volstreekte beschikking over een groot bureau en toonde zijn eminente architectonische begaafdheid en historische kennis door zèlf het gecompliceerde tekenwerk ter hand te nemen, de detaillering van de natuursteen, de tekeningen voor de gewelven. Hij beëindigde op eigen verzoek zijn werkzaamheden toen de toren vrijwel gereed was, op 1 mei 1966. Een levenswerk van meer dan 30 jaren was volbracht.

In 1968 had ik nog een gesprek met hem, toen van particuliere zijde aan de gemeente het prachtige geschenk aangeboden zou worden van Manzù's bronzen deuren in de hoofdingang. Even toonde hij twijfel, kenmerkend voor zijn karakter. Waren deze deuren, schepping van een groot en delicaat kunstenaar, niet wat in strijd met hetgeen hij in onverholen genegenheid 'de eenvoudige Vlaamse boerengothiek' van de toren placht te noemen? Het uiteindelijke resultaat kon echter wèl bevredigen. De deuren, in de diepe nis van het portaal, bleken met de omlijsting wonderwel te harmoniëren. Door burgers was eens de toren opgericht, burgerzin voegde na de restauratie daaraan een element van schoonheid toe.

Poot, hoe ingetogen ook van aard, kon zich toch niet geheel aan openbare huldding onttrekken. Kort vóór zijn pensionering werd hij benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau en op 14 juni 1966 werd hem door het bestuur van de Kunststichting de Penning van de Leuve toegekend, bestemd voor 'kunstenaars wegens bijzondere en langdurige verdiensten als kunstenaar'. Zo iemand aan de kwalificatie voldeed, dan wel Poot. Ik had het voorrecht hem namens het bestuur die pen-

ning te mogen overhandigen. Men sta mij toe hier enkele zinnen te herhalen van de vele die ik toen uitgesproken heb. Herinnerd aan de telkens weer schel opklinkende bazuinen, als begeleiding der behaalde resultaten bij de stedelijke expansie:

‘In dit Rotterdam was er op deze plaats een oord van stille ingetogen arbeid, waar de jaren zonder gerucht, dan alleen het getik van de steenhouwershamer, voortschreden en waar het toeven een herademing was, na de spanningen en opwindingen die kenmerkend zijn voor het stedelijk leven van alle dag.’ – ‘Zo kon de St. Laurenstoren tot nieuw leven worden gewekt, in de geest van de middeleeuwse bouwers, door het ingespannen en kunstzinnig streven van een man, die daaraan zijn hart had verpand – de hoge gevels, het indrukwekkende torenportaal, de prachtige ruimten daarbinnen . . .’ – ‘Hiervan de auctor intellectualis te zijn geweest, de centrale creatieve potentie, is de grote verdienste van architect Poot . . . waarmee hij de stad blijvend aan zich heeft verplicht.’

Tien jaar geleden kon nog nauwelijks worden voorzien hoe op den duur dit stedelijk symbool zou schuil gaan achter het beton en glas van ons ‘klein-Manhattan’ . . . de ook visueel steeds sterker dominerende commercie.

Bij dit alles heb ik nog niets gezegd over zijn arbeid, jaren lang, als hoofd van de grote afdeling Bouwkunde. Afgezien van wat hij zelf creëerde, was hij een wijze vader voor zijn personeel, zichzelf wegcijferend en toch krachtig leiding gevend, geduldig en toch, als 't moest, onverzettelijk, wars van persoonlijke eerzucht, steeds getuigend van de goedheid zijns harten.

Poot was het voorbeeld van de voortreffelijke dienaar der publieke zaak, hetgeen ik waag een eretitel te noemen. En ik leg hierop mede de nadruk opdat voor hen die thans, in welke functie ook, de overheid terzijde staan, nog weer eens duidelijk worde welke betekenis zulk een toegewijde dienstbaarheid kan hebben, mits de plichtsbetrachting – als vanzelfsprekende voorwaarde – door de geest wordt veredeld.

Voor mij is Poot, zolang wij samenwerkten en ik dit rijke leven leerde begrijpen, een goede oudere vriend geweest.

Hij overleed op 23 februari 1976 te Haren. Ik gedenk hem met eerbied.